

Modernios Lietuvos pozityvas

Sandra Bernotaitė

Šviečia pilka lapkričio saulė, – savo nuotrauką, vaizduojančią lietuvišką urbanistinį peizažą, apibūdino autorius. Bet angliškas šio sakinio vertimas skambėjo kiek kitaip: *Sun is shining, the weather is sweet*. Tučtuojau pastebime, kas buvo „prarasta vertime“ – dingo tas pesimizmas, kurį kartais ironiškai vadiname „lietuvišku“, tarsi depresija, ta bendražmogiška net ir saulėtus kraštus aplankanti nuotaika, nebūtų universali.

Kas, jeigu lietuviško romano pristatyme išgirstume: „Knygoje atpažįstamai piešiamas lietuviškas charakteris, ir tai tiesiog nuostabu!“ Skamba keistokai? Amerikiečių romanai labai gerai vertinami už tai, kaip tiksliai projektuoja amerikietišką charakterį. Kyla įtarimas, jog literatūra, kinas ir apskritai visas menas – vienas iš įrankių, kuriais šalys modeliuoja ir savitumą, ir ateitį. Kas, jeigu lietuviai imtų ne tik kurti savo lietuviškumą, bet ir didžiuotis savitumu?

Kad ir ką besakytų patys migrantai, kad ir ką begalvotų tie, kurie liko gyventi Lietuvoje ir žiūri į išvykėlius su kartėliu, kiekvienas lietuvis, kur jis bebūtų, širdyje jaučia savo šaliai dėkingumą. Lietuvis tiki, jog būti gimusiam Lietuvoje – privilegija, kurios iš jo niekas negali atimti.

Iš pradžių sutiktiems svetimšaliams apie save pasakojame stereotipinius dalykus – krepšinis, cepelinai, sutartinės ir miglotas, tačiau egzotiškas lietuvių kalbos ryšys su sanskritu kalba – bet tai dar ne viskas. Sakome: pažiūrėkite į mane, aš esu unikalus ir nepaprastas, esu matęs šilto ir šalto, moku verstis ir nesutrikti sunkiausiose situacijose, manęs lengvai nepaimsi. Tokie jau mes esam – lietuviai.

Žmogus, gimęs ir augęs Lietuvoje, išsiveža tas vertybes ir tas savybes, kurios jam padeda įsitvirtinti svetur, turtingesnės ekonomikos, kultūros, draugiškesnės socialinės aplinkos prieglobstyje. Tačiau nepamirštame, kad pasaulio lietuvis yra Lietuvos kūrinys – sveikas grūdas, užsimezgęs gimtoje dirvoje. Kas būtų, jeigu tokiems žmonėms sukurtume derlingą dirvą istorinėje ir geografinėje Lietuvos teritorijoje? Ar daug reikia, kad tai atsitiktų šiame amžiuje? Verta svarstyti ypač dabar, praėjus lygiai šimtmečiui nuo moderniosios Lietuvos gimimo.

2018-ieji jubiliejiniai Lietuvai metai – ypatinga proga užsiimti kontempliacija apie tai, kas esame, kur esame ir kur einame. Istorija, kultūra, ateitis – trys dalykai, kuriuos tyrinėdami ir sujungdami galėtume prieiti prie netikėtų atradimų ir iniciatyvų.

Nostalgiskasis rašytojas Vladimiras Nabokovas, kuris didžiąją dalį kūrybinio gyvenimo nardė savo tėvynės būtojo laiko labirintais, (at)kurdamas tai, kas buvo ir ko nebuvo, viename savo straipsnyje išreiškė abejonę bendrinimu: „O kas iš tikrųjų ta mūsų era? Kada ji prasidėjo, kuriais metais, kuri mėnesį? Kada žmonės pavartojo žodį „Europa“, ką tiksliai jie turėjo omenyje, kurias šalis? Ar tik esančias „centre“? O gal Portugalija, Švedija ir Islandija irgi centrinės? Kai laikraščiai, besivaikantys pigių metaforų, pavadina straipsnį „Locarno“, aš įsivaizduoju tik kalnus, virš vandens šviečiančią saulę ir vienodų medžių alėją. Kai žmonės su ta pačia bendrinančia intonacija ištaria žodį „Europa“, išties nematau nieko, kadangi negaliu tuo pačiu metu įsivaizduoti Švedijos, Rumunijos ir, tarkim, Ispanijos peizažų ir istorijos.“

Istorija – tai mūsų kolektyvinė atmintis, kurią nuolat turime atgaivinti ir puoselėti. Lietuvos kultūrinis paveldas, stiprios asmenybės, kurios drįso veikti, rizikuodamos savo asmenine gerove ar net gyvybe, tylieji herojai ir jų darbai, ant kurių pagrindo šiandien galime gyventi ir kurti ateitį, savo šalies pažinimas, įvertinimas ir didžiojo Lietuvos naratyvo kūrimas – visa tai sudaro mūsų tapatybę. Išmanydami savo istoriją, žinome, kas esame.

Tik refleksija, stebėtojo ir mąstytojo žvilgsnis mus gali išplėsti iš bendrybės kaip nebūties. Todėl švenčiame savo šalies vardo paminėjimus, kad ir kokiomis keistomis aplinkybėmis jie bebūtų atsiradę. Ir šiandien Simono Daukanto savanoriškas pasiryžimas aprašyti „būdą lietuvių, kalnėnų ir žemaičių“ stulbina aktualumu. Ypač stebina intuityvus autoriaus suvokimas, kad pasakoti apie savo tautą dera „pametant kai ką vertime“, kai ką pagražinant: romantiškasis pozityvumas tinka ten, kur norisi pokyčių į gera. Todėl skaitome tai, kuo norime tikėti: „Jei kuris atsimins, jog senieji lietuviai, kalnėnai ir žemaičiai, paprastu valgiu misdami, per 500 metų su kardu guldami ir keldami, mokėjo ir įstengė ne tik nuo žiaurių priešų savo laisvę apginti, bet dar ir gąsdinti visą pasaulį savo narsybe ir stiprybe, tas aiškiai susigės, save regėdamas šiandien esant ištižusiu vergu – nors ir cukrų čiulpiančiu ir skanumynus laižančiu. Juk visados garbingas vyras sutiks ir šaknelėmis misti, kad tiktai laisvas gyventų, o ne šešku būtų, svetimus kiaušius gertų, vištas būtų ir tamsiame urve smirdėtų.“

Kultūros paskirtis – bendruomenės gyvenimo savirefleksija. Pamatyti reiškinius, atrasti juos, suteikti jiems vardus, įprasminti kūrybą, keistis patirtimi – visa tai daryti įgalina kultūrinis laukas. Nuo to, kaip bendraujame, kokia mūsų kultūrinė atmosfera, koks joje pozityvo ir negatyvo santykis, priklauso tai, ar mūsų socialinis modelis yra veiksmingas, o iš pastarojo dalyko išplaukia, ar mūsų ekonominis modelis lankstus, progresyvus, ar atlaikys globalių sukrėtimų bangas. Bendruomenės narių pilietiškumas, kiekvieno nario integracija į šalies kultūrinį gyvenimą, maži ir dideli žmogiškumo laimėjimai, sudarantys dvasiškai turtingo gyvenimo visumą, parodo mums, kur esame.

Fenomenologijos krypties filosofas Algis Mickūnas monografijoje „Lithuania and Globalization“ (2016) analizuoja mūsų santykį su pasauliu, apibrėždamas globalizaciją kaip siekiančią progreso, kuris tenkintų praktinius žmogaus poreikius ir neštų materialią naudą. Lietuva, A. Mickūno nuomone, atsidūrė vidury priešpriešos, autokratiškos-teokratiškos struktūrų ir moderniosios Vakarų globalizacijos sandūroje. Optimistiškai žvelgiant, tai yra patogi pozicija, nes ji mus įgalina pasauliui siūlyti alternatyvią kultūrą, kuri yra tuo pat metu ir ekologiška, ir etiškai atsakinga.

„Tad ką Lietuva gali pasiūlyti iš vidurio pozicijos? – klausia A. Mickūnas. – Visų pirma, jos suvokimas apie pasaulį ar, tiksliau tariant, „pasaulėvoka“ nustelbia bet kokias metafizines ar struktūruotas ontologines meditacijas. Tai pasaulio tvarkos, metų laikų, gyvūnų ir jų elgsenos, kvapnių laukų ir saulėtų „vitališkumo“ atokaitų, lietaus ir upių sruvenimo, gimimų ir mirčių pajautimas, o svarbiausia – visa apimantis žinojimas, kad visi dalykai, gyvūnai ir padarai yra viena.“ Apsibrėžus tokią misiją, taptų aktualu išsaugoti lietuviškąją kultūrą ne tik kaip užkonservuotą istorinį artefaktą. Lietuva taptų reikšminga visos planetos gyvybės išsaugojimui – ateičiai.

Istoriją kuriame šiandien, čia ir dabar, turėdami ateities viziją. Ateitis – veiksmas, užgimstantis dabarties planuose, nubrėžiamas punktyrais, tačiau išsipildantis vykdant labai konkrečius planus, kad ir kokie beprotiški ar įžūlūs kartais jie atrodytų. Ateitį kuriame organizuodami iniciatyvas, ugdydami jaunąją lietuvių kartą, skatindami piliečius dalyvauti politikoje, skleisdami idėjas, kurios padės dar labiau įsitraukti į darbą bendram šalies labui. Nusibraižę ateities žemėlapi, žinome, kur einame.

Šimtas metų – tai nelengvas kelias, kai Lietuvą ištiko daugiau sisteminių lūžių

negu lengvų perėjimų iš vienos būsenos į kitą. Dvidešimtojo amžiaus pasaulinės kolizijos mus veikė skaudžiai ir giliai. Kai kurios istorinės pamokos dar neatrastos ir neišmoktos. Esame temperamentingi kaip italai, melancholiški kaip skandinavai ir mokame plušėti sukandę dantis kaip vokiečiai. Mėgstame gerai atliktą darbą ir kokybišką daiktą. Mums reikia vienatvės ir stipraus draugų tinklo – todėl lietuvis bet kur pasaulyje susiranda kitą lietuvį ir juo pasitiki gal netgi labiau, negu pasitikėtų gyvendamas Lietuvoje. Lietuvis yra prieštaringas, svyruojančių nuotaikų, uždaras nepažįstamajam ir atviras tam, kuris parodė širdį. Lietuvis turi didelę širdį ir toji širdis kartais netelpa Lietuvoje. Todėl lietuvis yra pasaulyje. Todėl tai pasaulio lietuvis.

Kitais metais prasideda naujas Lietuvos šimtmetis, kai galime žengti žingsnį glaudesnėn bendrystėn visų pirma pasakodami apie tai, kas esame, kur esame ir kur einame. Šiandien mums reikia idėjų iš visame pasaulyje išsibarsčiusios, tačiau nepraradusios ryšio mūsų šeimos.

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.